

מקורות התורה

19 – מדרש הלכה

מכללת מבשרת ירושלים

A] THE NATURE OF MIDRASH HALACHA

1. החלק השלישי, הם הדינים שנלמדו באחת המדות, ובהם נופלת מחלוקת כמו שאמרנו, ונפסק בהם הדין כדעת הרוב לפי הכללים שהקדמנו. במה דברים אמורים? כשהדבר שקול, ולכן אומרים 'אם הלכה נקבל ואם לדין יש תשובה'. ולא תפול מחלוקת ומשא ומתן אלא בכל מה שלא שמענו בו קבלה, ותמצאם בכל התלמוד חוקרים על דרכי הדין שבגללם נפלה מחלוקת בין החלוקים ואומרים 'במאי קא מיפלגי', או 'מאי טעמא דר' פלוני', או 'מאי ביניהו', כי יש שהם הולכים בדרך זו בענין זה במקצת מקומות ומבארים סבת המחלוקת ואומרים שפלוני סומך על דבר פלוני ופלוני סומך על דבר פלוני וכיוצא בזה

הקדמת הרמב"ם למשנה

2. כבר בארנו בפתיחת חבורנו בפרוש המשנה (בריש ההקד') שרוב דיני התורה יוצאו בשלש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן

ספר המצוות לרמב"ם שורש ב

- Of the 5 categories of the Rambam, where does most of our halacha come from?

3. 'אין מקרא יולא מידי פשוטו', אף כי עיקרה של תורה זאת ללמדנו ולהודיענו דרמיזת הפשט הכגדות וההלכות והדינים על ידי אריכות הלשון ועל ידי שלשים ושתיים מידות של ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי ועל ידי שלש עשרה מידות של ר' ישמעאל. והראשונים מתוך חסידותם נתעסקו לנטות אחרי הדרשות שהן עיקר, ומתוך כך לא הורגלו בעומק פשוטו של מקרא

רשב"ם בראשית לז:ב

- What is drash?
- What is more central to halachic development - drash or pshat?
- What is the function of the drash? of the pshat?

B] 'MIDDOT'

4. וכאשר מת ע"ה וכבר מסר ליהושע הפירושים שניתנו לו, ועסקו בהם יהושע ואנשי דורו, וכל מה שקבל ממנו הוא או אחד הזקנים אין בו משא ומתן ולא נפלה בו מחלוקת, ומה שלא שמעו מן הנביא ע"ה יש בסעיפיו משא ומתן, ונלמד בו הדין בדרכי העין בשלש עשרה המדות שניתנו לו בסיני

הקדמת הרמב"ם למשנה

5. הלל הזקן דרש שבע מדות לפני זקני בתירה - (1) קל וחומר, (2) וגזרה שוה, (3-4) יושני כתובים, (5) וכלל ופרט, (6) וכיוצא בו במקום אחר, (7) ודבר למד מענינו, אלו שבע מדות שדרש הלל הזקן לפני זקני בתירה²

ספרא ברייתא דרבי ישמעאל פרשה א

פסוק + מדה = הלכה

1. בנין אב משני כתובים and בנין אב מכתוב אחד - This actually comprises 2 middot

2. The origin and development of the 13 Middot and other hermeneutical rules through which halacha is derived from pesukim is a complex and nuanced subject - see www.hashkafacircle.com/shiurim/category/thirteen-midos/ for 10 detailed and excellent shiurim on the matter by Rabbi U'Mori Rav Meir Triebitz

C] DRASH IN ACTION**C1] FOCUSING ON SPECIFIC WORDS**

6. אִם-לֹא יִמָּצֵא הַגֵּנֵב וְנִקְרַב בְּעַל-הַבַּיִת אֶל-הָאֱלֹהִים אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רְעֵהוּ: עַל-כֹּל-דְּבַר-פֹּשַׁע עַל-שׂוֹר עַל-חֲמוֹר עַל-שָׂה עַל-שִׁלְמָה עַל-כֹּל-אֲבֹדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי-הוּא זֶה עַד הָאֱלֹהִים יָבֹא דְבַר-שְׁנִיָּהּ אֲשֶׁר יִרְשִׁיעַן אֱלֹהִים יִשְׁלַם שְׁנַיִם שְׁמוֹת כְּבוֹד-ח

7. הַחוֹשֵׁב לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּפְּקֻדוֹן - בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים חַיִּיב וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים אֵינוֹ חַיִּיב עַד שִׁישַׁלַח בּוֹ יָד שְׁנֹאמַר (שְׁמוֹת כְּבוֹד: אִם-לֹא שָׁלַח יָדוֹ בְּמִלְאֲכַת רְעֵהוּ
מִשְׁנֵה בְּבֹא מְצִיעָא פֶּרַק גַּ מִשְׁנֵה יב

8. הַחוֹשֵׁב לְשַׁלּוֹחַ יָד בַּפְּקֻדוֹן - אֲמַר צַפְנֵי עֲדִים 'אֲטוּל פְּקֻדוֹנוֹ שֶׁל פְּלוֹנִי לְעַמְּמִי': בֵּית שְׁמַאי מַחִיבִים - דְּכַתִּיב (שְׁמוֹת כָּב) עַל כָּל צַד פֹּשַׁע - מִשְׁעֵה שְׂדִיבְךָ לְשַׁלּוֹחַ יָד כּוֹי פּוֹשַׁע
ר' עובדיה מברטנורא מסכת בבא מציעא פרק ג משנה יב

- Which words in the pesukim do Beit Hillel and Beit Shammai use for their respective drashot?

C2] CONTEXT AND 'UNNECESSARY' CLAUSES

9. לֹא-יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל-בָּנִים וּבָנִים לֹא-יוֹמְתוּ עַל-אָבוֹת אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמְתוֹ
דְּבָרִים כְּדוֹטו

- How would you read the pshat of this verse?

10. (טו) לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בָּנִים, וְכִי מָה בָּא הַכְּתוּב לְלַמְדֵנוּ? שֶׁלֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל יְדֵי בָנִים וְלֹא בָנִים עַל יְדֵי אָבוֹת! וְהֲלֹא כִּבְר נֹאמַר אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמְתוֹ! אֲלֵא שֶׁלֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת בְּעַדוֹת בָּנִים וְלֹא בָנִים בְּעַדוֹת אָבוֹת. כִּשְׁהוּא אוֹמֵר וּבָנִים - לְרַבּוֹת אֶת הַקְּרוּבִים. וְאֵלוֹ הֵם הַקְּרוּבִים: אַחִיו, וְאָחִי אָבִיו, וְאָחִי אִמּוֹ אִישׁ בְּחֻטְאוֹ יוֹמְתוֹ - אָבוֹת מוֹתִים בְּעוֹן עֲצָמָם וּבָנִים מוֹתִים בְּעוֹן עֲצָמָם
ספרי דברים פרשת כי תצא פיסקא רפ

- What is the main drasha based upon?

C3] REPEATED VERSES

11. רֵאשִׁית בְּפוּרֵי אֲדָמְתֶךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֻלֵּב אִמּוֹ
שְׁמוֹת כְּגִיט

12. רֵאשִׁית בְּפוּרֵי אֲדָמְתֶךָ תָּבִיא בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֻלֵּב אִמּוֹ
שְׁמוֹת לְדוֹ

13. לֹא תֹאכְלוּ כָּל-נֶבֱלָה לְגֵר אֲשֶׁר-בְּשַׁעְרֵיךָ תִּתְּנֶנָּה וְאֲכָלָהּ אוֹ מִכֹּר לְנִכְרֵי כִי עִם קְדוֹשׁ אֲתָה לֵה' אֱלֹהֶיךָ לֹא-תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֻלֵּב אִמּוֹ
דְּבָרִים יִזְכָּא

14. דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל תֵּנֵא: לֹא תִבְשַׁל גְּדִי בְּחֻלֵּב אִמּוֹ ג' פְּעָמִים, אַחַד - לְאִיסוֹר אֲכִילָה, וְאַחַד - לְאִיסוֹר הִנָּאָה, וְאַחַד - לְאִיסוֹר בְּשׁוּל
חולין קטו

15. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טהורה לבשל ואסור בהנאה. בשר בהמה טהורה בחלב בהמה טמאה, בשר בהמה טמאה בחלב בהמה טהורה - מותר לבשל ומותר בהנאה. רבי עקיבא אומר: חיה ועוף אינם מן התורה שנאמר לא תבשל גדי בחלב אמו שלש פעמים - פרט לחיה ולעוף ולבהמה טמאה. רבי יוסי הגלילי אומר נאמר לא תאכלו כל נבלה ונאמר לא תבשל גדי בחלב אמו. את שאסור משום נבלה אסור לבשל בחלב. עוף שאסור משום נבלה יכול יהא אסור לבשל בחלב? תלמוד לומר בחלב אמו - יצא עוף שאין לו חלב אם

משנה מסכת חולין פרק ח משנה ד

- This is a more complex drasha. What are the opinions of the Tanna Kama, Rabbi Akiva and Rabbi Yosi Hagalili on חיה and עוף in milk and how are they rooted in drashot?

Tanna Kamma Chaya: Deoraita/Derabbanan/Muttar
Of: Deoraita/Derabbanan/Muttar

R. Akiva Chaya: Deoraita/Derabbanan/Muttar
Of: Deoraita/Derabbanan/Muttar

R. Yishmael Chaya: Deoraita/Derabbanan/Muttar
Of: Deoraita/Derabbanan/Muttar

C4] CONNECTIONS WITHIN OR BETWEEN VERSES

16. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות

דברים ט"ז

17. נשים חייבות באכילת מצה דבר תורה, שנאמר לא תאכל עליו חמץ וגו' - כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו באכילת מצה. והני נשי נמי, הואיל וישנן בבל תאכל חמץ - ישנן בקום אכול מצה

פסחים מג:

C5] EXTRA PREPOSITIONS/CONJUNCTIONS/GRAMMATICAL FORMS

18. ועשיתם אשה לה' עלה או יזבח לפלא נדר או בנדבה או במעדיכם לעשות ריח ניחח לה' מן הבקר או מן הצאן

במדבר ט"ז

19. מן הבקר - פרט לכלאים מן הצאן - פרט לרובע ולנרבע

ספרי זוטא פרק טו

- How is this drasha using the word 'min'?

20. כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימיה על האדמה אשרה' אלהיך נתן לך

שמות כ"ב

21. כבד את אביך ואת אמך. את אביך - זו אשת אביך, ואת אמך - זו בעל אמך, וי' יתירה - לרבות את אחיך הגדול

כתובות קג.

- How is this drasha using the word 'et'? What is the normal pshat function of the word 'et'?

- Rav Sherira Gaon in his famous Iggeret gives a (non-exhaustive) list of 23 rules used by different Tannaim and Amoraim to darshan
- The Malbim in the 19C wrote an introduction to his commentary on Sifra and Vayikra, called *Ayelet Hashachar*. In it he lists 613 (!) rules of exegesis: 248 linguistic rules and 365 guidelines for interpreting verbs and synonyms
- What are the underlying assumptions of the system of drashot as to the nature of the wording of the text - is it a narrative written in לשון אדם or a legal text written with an eye for interpretation? Is it 'omnisignificant'?

C6] 'MALEI VECHASER'

22. ושאיין לה שלש דפנות. תנו רבנן: שתיים כהלכתן, ושלישית אפילו טפח. רבי שמעון אומר: שלש כהלכתן, ורביעית אפילו טפח. במאי קמיפלגי? רבנן סברי: יש אם למסורת, ורבי שמעון סבר: יש אם למקרא. רבנן סברי: יש אם למסורת, 'בסכת' 'בסכת' 'בסכות' - הרי כאן ארבע, דל חד לגופיה - פשו להו תלתא. שתיים כהלכתן, ואתאי הלכתא וגרעתה לשלישית, ואוקמה אטפח. רבי שמעון סבר: יש אם למקרא: 'בסכות' 'בסכות' 'בסכות' - הרי כאן שש, דל חד קרא לגופיה - פשו להו ארבע. שלש כהלכתן, ואתאי הלכתא וגרעתה לרביעית ואוקמתה אטפח

סוכה ו:

Skip source 23 for now - we'll look at it in class

23. נב. והו עקריין דידהו קלין וחמורים, וגמטריות, ופנים של מדרשות, ומנהון שלש עשרה מדות שהיה ר' ישמעאל דורש, ומנהון דברים אחרים כגון:
 סרוס מקרא
 ויתור מקרא
 ורבוין ומעוטין
 ודורשין סמוכין
 והקש
 שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדים
 וילמד עליון מתחתון
 ותפשת מרובה לא תפשת תפשת מועט תפשת
 ודרישת שבעים טעם מקרא
 וגורעין ומוסיפין ודורשין
 ויש אם למקרא ויש אם למסורת
 נאמר כאן ונאמר להלן
 מקרא נדרש לפניו ולפני פניו
 ואין מקרא יוצא ידי פשוטו
 אין מוקדם ואין מאוחר בתורה
 דברה תורה כלשון בני אדם
 דבר שנאמר בזה ובזה ואינו ענין לו תניהו ענין לחבירו
 דבר שחבירו מוכיח עליו
 דבר שנאמר בזה והוא הדין לחבירו
 פרשה שנאמרה ונשנית לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש בה
 דון מינה ומינה
 דון מינה ואוקי באתרא
 ודיו לבא מן הדין להיות כנדון
 ודברים הרבה כאלה. כד הו אמרי ראשונים הלכתהון כל חד וחד כדגריס להון אילין מילי הויין תלמוד דילהון לגלויי טעמי תורה

איגרת רב שרירא גאון כתיבת התלמוד

D] HALACHOT FROM DRASHOT -VS- FROM TORAH SHEBICHTAV - IMPORTANT DISTINCTIONS

24. וְאִישׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת־אָחֳתוֹ בֵּת־אָבִיו אוֹ בֵּת־אִמּוֹ וְרָאָה אֶת־עֲרֻוֹתָהּ וְהִיא־תִּרְאָה אֶת־עֲרֻוֹתוֹ חֶסֶד הוּא וְנִכְרְתוּ לְעֵינָי בְּנֵי עַמֶּם עֲרֻוֹת אָחֳתוֹ גְּלָה עֲוֹנוֹ יִשָּׂא

ויקרא כיז

25. דתניא: איש אשר יקח [את] אחותו בת אביו או בת אמו - אין לי אלא בת אביו שלא בת אמו, ובת אמו שלא בת אביו. בת אמו ובת אביו מניין? ת"ל: ערות אחותו גילה. עד שלא יאמר יש לי בדין: אם ענש על בת אביו שלא בת אמו ובת אמו שלא בת אביו, בת אביו ובת אמו לא כל שכן! הא למדת שאין עונשין מן הדין

מכות ה:

- Why can't we impose a Torah punishment for the breach of a mitzvah which is learnt out through a kal vechomer?

26. ב"ד גדול שדרשו באחת מן המדות כפי מה שנראה בעיניהם שהדין כך ודנו דין, ועמד אחריהם ב"ד אחר ונראה לו טעם אחר לסתור אותו הרי זה סותר ודן כפי מה שנראה בעיניו, שנאמר אל השופט אשר יהיה בימים ההם אינך חייב ללכת אלא אחר בית דין שבדורך

רמב"ם הלכות ממרים פרק ב הלכה א

- Drashot can always be overturned by a later Beit Din, but the 613 Mitzvot cannot. Why should there be a set of mitzvot that can be changed and a set that cannot

Who's Who

Rav Sherira Gaon	10C, Bavel
Rambam	12C, Spain
Rashbam	R. Shmuel ben Meir - 12C, France
R. Ovadia MiBartenura	16C, Italy/Eretz Yisrael